

“Nazeləmə” rəqsinin daimi səhnə həyatı

Əhsən Rəhmanlı

Sənətsünaslıq üzrə fəlsəfə doktoru

E-mail: ahsanrahmanli@mail.ru

“Nazeləmə” rəqsi böyük rəğbət və populyarlıq qazanıb. Rəqsin iki qəhrəmanı var - oğlan və qız. Musiqisinin, quruluşunun müəllifi və ilk ifaçısı Əlibaba Abdullayev özü olub. O, 1942-ci ildən başlayaraq bu rəqsi Leyla Bədərbəyli, sonralar Əminə Dilbazi, Şəfiqə Əmirova və Tutu Həmidova ilə ifa etmişdir. Bu rəqsdə iki gəncin bir-birinə məhəbbət hissləri tərənnüm edir. Həmin duyğular rəqs hərəkətləri və üz cizgiləri ilə təqdim olunur. Qız obrazının nazı daha qabarıq nəzərə çarpır. Rəqsin adı da elə buradan götürülərək “nazeləmə”, “naz etmə” anlamından yaranmışdır. Klassik şairlərimiz və aşuqlarımız gözəlin nazını vəsf ediblər. Sevən, sevilən qızlar sevdiyi oğlana naz satır, işləyir. Xalq mahnılarımızdan birində deyildiyi kimi, “sevgisiz naz ola bilməz”sə, nazsız sevgi də mümkünsüzdür... Sevginin cəfası da, səfası da, dadı-ləzzəti də elə sevginin, sevgilinin nazındadır. Ə.Abdullayev bu hikməti, sevginin fəlsəfəsini rəqsə gətirmiş və açıb göstərə bilmişdir. Oğlanın solosunda daha şux, çevik hərəkətlər var. Bunlar sevgidən vəcdə gələrək coşan oğlanın qıza öz sevgisini bildirməsidir. Rəqsdə təbii ki, ilk anlarda qız naz edir, rəqsə daxil olmaq istəmir, utanıb çəkinir, örpəklə üzünü örtməyə, yəni yaşmanmağa çalışır, həm də oğlana işarə edir ki, buyur, rəqsdə bacarığını göstər... Oğlan da öz çevik hərəkətləri ilə məharətini göstərir. Finalda əvvəl qız, sonra isə oğlan və qız birlikdə oynayıb səhnəni tərk edirlər. Əslində bu rəqsdə qız obrazı qabarıq göstərilməlidir.

Rəqsin daxilində cərəyan edən hadisənin xarakterinə uyğun hərəkətlər seçimi ümumi qayə ilə uyğunluq yaradır. Burada duyğu ilə hərəkətlər harmoniya təşkil edir. Rəqsdə milli çalılarla milli kolorit məfhumu konkret mənə kontekstinə söykənərək, emosiyalarla, duyma vasitələri ilə çatdırılır.

1941-1945-ci illər Böyük Vətən müharibəsi zamanı SSRİ-də “Hər şey cəbhə üçün, hər şey qələbə üçün” şüarı altında idi. Ədəbiyyat və incəsənət əsərləri müharibə mövzusunda və qələbənin təmin olunmasına xidmət edirdi. Dahi bəstəkar Ü.Hacıbəylinin “Vətən və cəbhə” əsəri əsasında 1942-ci ildə bədii kompozisiya hazırlanmış və ora maraqlı rəqslər daxil edilmişdi. Kompozisiyanın ərsəyə gəlməsində Ə.Abdullayevin xüsusi xidməti olmuşdu. Burada o, həm rəqqas, həm gözəl səsli müğənni və bacarıqlı xoreoqraf kimi mühüm işlər görmüşdü. “Nazeləmə” rəqsini də həmin kompozisiyanın tərkibi üçün məzəli rəqs kimi hazırlamışdı. Rəqsin musiqisini də özü bəstələmişdi [1, s. 25-27].

“Vətən və cəbhə” əsərində cəngavərlik, qorxmazlıq, mübarizə, döyüş ruhu aşladığı üçün əsgərlər qarşısında oynanılarkən ruh yüksəkliyi yaradırdı. Bu kompozisiya İrana yerləşdirilmiş sovet qoşunlarının qarşısında da nümayiş etdirilmişdi.

Müharibənin şiddətli dövründə, 1944-cü ilin dekabr ayında Gürcüstanda keçirilən Zaqafqaziya respublikalarının ədəbiyyatı və incəsənəti günlərinə Dövlət Mahnı və Rəqs Ansambli 80 nəfər heyətlə və zəngin proqramla qatılmışdı. Orada “Vətən və cəbhə” kompozisiyası da oynanılmışdı. “Nazeləmə” rəqsində Böyükağa Atababayev və Şəfiqə Əmirova çıxış etmişdi [1, s. 27]. Məşhur “tryuk” rəqqası Mirməmməd Mirçəfər oğlu (Böyükağa Məmmədov) 1945-ci ildə müharibə bitəndən sonra Moskvada keçirilən Ümumittifaq Olimpiadasında tərəf-müqabili Fizzə Həniyəyeva ilə “Nazeləmə” rəqsini ifa edərək növbəti nailiyyətə imza atdı.

Azərbaycan Dövlət Mahnı və Rəqs Ansamblının solistləri Əlibaba Abdullayev və Əminə Dilbazi Cexoslovakiyada keçirilən Ümumdünya Festivalında “Nazeləmə” rəqsini ifa ediblər. Bu rəqs-duetə görə onlara festivalın diplomu təqdim olunub. «Юность мига» və digər Praqa qəzetlərində bəzələrində geniş məqalələr yazılıb və şəkilləri verilib [1, s. 29-30].

Əminə Dilbazinin xatirələrindən: “1947-ci il. Gənclərin Beynəlxalq Praqa Festivalı. Əlibaba Abdullayev və çalğıçılarla Cexoslovakiyaya yola düşdüm. Bu ikinci xarici ölkə səfərim idi. Festivala dünyanın bir sıra ölkələrindən nümayəndələr gəlmişdi. Rəqs sənəti ifaçılarının belə böyük forumunu ilk dəfə görürdüm. Mənim üçün ən xoşbəxt və unudulmaz günlər idi. “Nazeləmə” rəqsini Əlibaba Abdullayevlə yüksək səviyyədə ifa elədik. Açıq deyim ki, hələ heç vaxt belə uğur qazanmamışdıq. Həqiqətən də bu, o illərdə nailiyyətimizin ən yüksəyi idi. Gur alqış sədələri ilə üç dəfə səhnəyə qayıtıldıq. Səhnəyə hər qayıdışımız, ifa edib çıxmağımız alqışlara qarşılıqlıdır. Hər dəfə “Nazeləmə”ni yüksək temperamental təqdim elədik. Sadəcə rəqs etmirdik, o qədər xoşbəxt idik ki, səhnədə quş kimi pərvazlanırdıq. Bizim ifamızda doğma Azərbaycan rəqsləri alqışlara və gül-çiçəyə bürünmüşdü. İfaçı üçün bundan artıq sevinc, səadət ola bilməzi? Tamaşaçılar təbrik etmək və ürək sözlərini bildirməkdən ötrü səhnə arxasına gəlirdilər. Festivalın bütün iştirakçıları bizi təbrik edirdilər [2, s. 40]”.

Rejissor T.Tağızadənin “Mən rəqs edirəm” sənədli filminin çəkilişi zamanı Ə.Abdullayev “Nazeləmə”ni ifa etmək üçün Ə.Dilbazini təklif etmiş və rəqs Mahmud Esənbəyevin ifa tərzinə uyğunlaşdırmışdı. Qeyd etmək lazımdır ki, keçmiş SSRİ məkanında məşhur rəqqas, çeçen xalqının nümayəndəsi M.Esənbəyevi “rəqsin şairi” adlandırırdılar.

Mahnı və Rəqs Ansamblında “Nazeləmə”də Ramiz Məmmədov Əminə Dilbazi, Tutu Həmidova, Roza Cəlilova ilə tərəf-müqabil olmuş, Qorxmaz Qurbanov Roza Cəlilova, Nailə Mahmudova, Afaq Məlikova, Zəmfira Camalova və başqaları ilə oynamışdır. Bu rəqsdə Zəmfira Həsənova Əkbər Həsənov, Qorxmaz Qurbanov, Azad Hüseynov və Nəriman Kərimovla tərəf-müqabil olub. Kamil Dadaşov da burada adı çəkilən tərəf-müqabillərlə “Nazeləmə” rəqsinə öz peşəkar möhürünü vurmuşdur.

Azərbaycan Dövlət Mahnı və Rəqs Ansamblı 1958-ci ildə Çin Xalq Respublikasının IX ildönümü ilə əlaqədar bayram tədbirlərində iştirak üçün ölkəyə göndərilir. Ansambl həmin ilin son aylarında orada maraqlı proqram və uğurlu ifalarla böyük rəğbət qazanır [1, s. 50-55].

Aliyə Ramazanovanın fikirlərindən: "Çin Xalq Respublikasına qastrol səfərimiz çox böyük uğurlarla yadda qaldı. Rəqs kraliçamız Əminə Dilbazinin "Turacı", "Nazələmə", Roza Cəlilovanın "Tirməşal", Böyükəğa Məmmədovun "Çoban" rəqsi alqışlarla qarşılanır və onlar dəfələrlə səhnəyə dəvət olunurdular" [3, s. 12]. "Nazələmə"də Əminə Dilbazinin duet ortağı Böyükəğa Məmmədov, bəzən Ramiz Məmmədov olmuşdur.

Mahnı və Rəqs Ansamblının solisti Nisəxanim Rəhimova Əvəz Qasımov, Qorxmaz Qurbanov, Alim Zeynalov və Azad Hüseynovla "Nazələmə"ni çox gözəl ifa etmişdir. Dövlət Rəqs Ansamblının solisti Səbinə Qasımovla həyat yoldaşı Yusif Qasımovla və kollektivin başqa ifaçıları ilə tərəf-müqabil olaraq əla sənət göstərmişdir.

Xankəndi pioner və məktəblilər evinin rəqs dərnəyinin, sonralar Azərbaycan Dövlət Universitetində Əlibaba Abdullayevin rəhbərlik etdiyi tələbələrəndən ibarət rəqs kollektivinin üzvü olmuş Gündüz Məhərrəmov "Nazələmə" rəqsinin ən mahir ifaçılarından sayılırdı.

Mahir rəqqas Xanlar Bəşirov SSRİ xalq artisti Rəşid Behbudovun rəhbərlik etdiyi Dövlət Mahnı Teatrında 1979-1986-cı illərdə çalışarkən Zitta Babazadə ilə "Nazələmə" rəqsini oynamışdır. Bu rəqs həmin teatrın repertuarında əhəmiyyətli yer tutaraq dünya səhnələrini fəth etmişdir.

Əməkdar artistlər Xanlar Bəşirov və Cəmilə Bayramovanın birlikdə ifa etdikləri "Nazələmə" rəqsinin televiziya çəkilişi internet vasitəsi ilə də yayımlanır. Buna tamaşa etdikdə ifaçıların üzərlərinə düşən vəzifəni yerinə yetirdikləri, rəqsin məzmununu, ideyasını açdıqları və obrazı yaratdıqları açıq-aydın görünür.

2001-ci ildə Londonda Azərbaycan səfirliyində bədii tədbir keçirilib. Orada Azərbaycan musiqiçilərinin çox uğurlu çıxışı olub. Xanlar Bəşirov tədbirdə "Qaytağı", "Çoban" solo rəqslər və həm də Nugar Hüseynova ilə birlikdə "Nazələmə" və "Xəyal" duet-rəqslərdə böyük peşəkərlik göstərib. İngiltərə və Türkiyə mətbuatı bu tədbiri geniş şəkildə işıqlandırarkən rəqslərimizə xüsusi diqqət yetirmiş və ifaçılarımızın unikal sənətindən söz açmışdır.

X.Bəşirov və C.Bayramova 2002-ci ildə Londonda bəstəkar Rauf Hacıyevin əsərlərinin diskinin təqdimat mərasimi keçirilərkən "Nazələmə" rəqsində yüksək səviyyəli ifa göstəriblər. Tədbirdə Azərbaycanın və İngiltərənin dövlət rəhbərləri, rəsmi şəxslər iştirak edirdilər. Qeyd olunmalıdır ki, X.Bəşirov və C.Bayramovanın "Nazələmə" duetində səmimiyyət, dərin məhəbbət hissləri, inandırıcı sevgi duyğuları açıq-aydın özünü biruzə verir. Hiss edirsən ki, bu yalnız rəqs deyil, bir səhnəkdir və əsl sənət əsəridir.

1970-ci illərin əvvəllərində Mahnı və Rəqs Ansamblının gənc solisti Tamilla Eldarova müxtəlif məkanlarda olan konsertlərdə solistlər Əlikram Aslanov, Rafiq Əzizov və Eldar Əliyevlə tərəf-müqabil olmuşdur.

1970-ci illərin II yarısında Mahnı və Rəqs Ansamblında çalışan Zakir və

Leyla çütlüyünün ifasında da "Nazələmə" öz tərəvəti ilə seçilirdi. Leyla xanım bu rəqsdə Əvəz Qasımov, Azad Hüseynov və Fərhad Vəliyevlə də tərəf-müqabil idi. Həmin ansamblın mahir rəqqası Etibar Zeynalov "Nazələmə"də Nailə Mahmudova, Tamilla Eldarova, Afaq Məlikova, Nisə Rəhimova və Cəmilə Bayramova ilə rəqsin məzmun və mahiyyətini ustalıqla açmış, əsl obraz yaratmışlar. Zemfira Həsənova ömür-gün yoldaşı Əkbər Həsənovla tərəf-müqabil olaraq unikal rəqs nümunəsi nümayiş etdirib. Nazim Abdullayev həyat yoldaşı Dilbər Abdullayeva ilə istər Filarmoniyanın, mədəniyyət müəssisələrinin, istərsə də xarici ölkələrin səhnələrində "Nazələmə" ilə cazibəli, hərarətli məzmun, dəyərli süjet göstərib, özlərini bir daha bu rəqsdə təsdiqləyə biliblər.

Fərhad Qəndahov 1978-ci ildən Dövlət Rəqs Ansamblında çalışarkən xalq artisti Cəmilə Bayramova, əməkdar artist Tamilla Xudayarova, Sevinc Hümətov və Rəna Zöhrabova ilə "Nazələmə" rəqsini xüsusi məharətlə oynayıblar. Dövlət Mahnı Teatrında isə bu duet-rəqsdə Zitta Babazadə ilə tərəf-müqabil olub.

Əməkdar artist, nadir rəqs ifaçılarımızdan biri Namus Zöhrabov "Nazələmə" rəqsini Dövlət Mahnı Rəqs Ansamblında xalq artisti Afaq Məlikova, sonralar isə öz ömür-gün yoldaşı Rəna Zöhrabova ilə ifa etmişdir. Bu ansamblın üzvləri Zülfiyyə və İlham İbrahimov çütlüyü də "Nazələmə" rəqsində uğurlar qazanıblar.

İlqar Fəhminin ssenarisi əsasında "Azərbaycanfilm"də Fikrət Əliyevin rejissorluğu ilə çəkilən "Axırıncı dayanacaq" bədii filmində hadisə "Qocalar evi"ndə cərəyan edir. Sakinlər istirahət köşkündə əyləşib dincələrkən sakinlərdən biri, gəmi kapitanı qarmon çalır, ahil kişi və qadın "Nazələmə" rəqsini oynayırlar. Köşkdə əyləşən qocalar tamaşa edib sevinirlər.

Yarandığı andan bu günə qədər "Nazələmə" rəqsini öz populyarlığını qoruyaraq səhnədən düşmür və sənət səfərlərində də müntəzəm repertuarlarda qalır. "Nazələmə" hətta Azərbaycanın müasir toylarının ssenarisinə daxil olmuşdur. Toyun ən gur çağında peşəkar ifaçılar bu rəqsə sərgiləyirlər.

Zəruri qeyd: Son 15-20 ildə "Nazələmə"də oğlan rolunun ifaçıları iti sürətli solo yerində rəqsin məzmununa xələl gətirən, xoşa gəlməyən, bəyənilməyən, qəbul olunmayan, ədəb-ərkana sığmayan, bir sözlə yaxşı görüntü yaratmayan hərəkət edirlər. Rəqsin həmin anında sevdiyi qızın məhəbbətindən coşub vəcdə gələn oğlan onun qarşısında coşqun təbli rəqs sərgiləyir. Bu təbiidir, olmalıdır. Rəqqas sol ayağının barmaqları üzərində məharət göstərir, lakin bəyənilməyən odur ki, o, sağ ayağını qızın qarşısında bacardığı qədər yüksəyə qaldırır ona tərəf dik şəkildə istiqamətləndirir, bir növ təpik atmanı, qarşı tərəfi rədd etməni xatırladır. Bunlar rəqsin mahiyyətinə zidd olmaqla bərabər, nəzakətsizlikdir, ədəbdən, milli-mənəvi dəyərlərimizdən, mədəniyyətdən uzaqdır. Rəqsə diqqətlə tamaşa edərkən həmin an nəzərə çarpır və xoşa gəlmir. Həmin rəqqaslara məsləhət görürük ki, ustad sənətkarlar Əlibaba Abdullayev və Böyükəğa Məmmədovun kinoxronikada qorunan "Nazələmə" rəqsindəki ifalarına nəzər yetirsinlər. Orada çox gözəl hərəkətlər öz əksini tapır. ❖

Ədəbiyyat:

1. Abdullayeva E. Əlibaba Abdullayev. Bakı, "Nurlar", 2015, 264 s.
2. Əşrəf S.İ. Rəqqasə Əminə Dilbazi. Albom-monoqrafiya. Bakı, 2009, 72 s.

Резюме:

Ахсан Рахманли

СЦЕНИЧЕСКАЯ ЖИЗНЬ ТАНЦА «НАЗЕЛЕМА»

В статье рассказывается о танцевальной структуре «Назелема», ее успехах на фестивалях, на большой сцене, за рубежом, этого неувядающего танца со времени его создания, а также имена его самых известных исполнителей. Тема раскрывает все достоинства и тонкость постановки, а действия, которые некоторые танцоры недавно добавили в этот дуэт, недопустимы.

Ключевые слова: танцевальная структура, дуэт, исполнитель, «Назелема»

3. Ramazanova A. Fəridə L. Rəqsin mələyi. Bakı, "Qanun", 2005, 117 s.

4. Ramazanova A. Sönməyən ulduzlar. Bakı, "Ecoprint", 2017, 224 s.

5. Rəhmanlı Ə. Qəmər Almaszadə. Bakı, "Şərq-Qərb", 2017, 111 s.

Summary:

Ahsan Rahmanli

STAGE LIFE OF THE DANCE "NAZELEMA"

The article tells about the dance structure of "Nazelema", its successes at festivals, on the big stage, abroad, about this unfading dance since its inception, as well as the names of its most famous performers. The theme reveals all the advantages and subtleties of the production, and the actions that some dancers have recently added to this duet are unacceptable.

Key words: dance structure, duet, performer, "Nazelema"